

U Idvoru, malom selu kovačičke opštine, sve je u znaku Mihajla Pupina. Putokaz vodi prvo do njegove rodne kuće, gde je rođen od majke Olimpijade i oca Konstantina Koste Pupina, kao deveto od desetoro dece. Od pet muških potomaka, u porodici Pupin u životu je ostao samo Mihajlo, rođen 9. oktobra 1854. godine, u za te uslove, imućnoj porodici seoskog kneza.

U staroj školi u Idvoru, u centru grada, koju je četiri godine pohađao i Mihajlo, danas se nalazi Muzej posvećen ovom velikanu. U jednom delu postavke nalazi se slika Pupinovog zavičaja iz vremena njegovog detinjstva, Potamišja - seoske sredine tipične za Banat. Drugi deo prikazuje celokupnu dokumentaciju, koja je prikupljena do 1979. godine, a vezana za Pupinovo rodoljublje i sve ono što je za Srbiju uradio tokom života. Treći deo je posvećen njegovim mnogobrojnim pronalascima, čudesima u vremenu kada su nastajala.

Pored Muzeja se nalazi i Narodni dom, za koje je sredstva i preporuke o budućoj nameni dao sam Pupin, a koja nikada nije realizovana.

U Idvoru živi i 74-rogodnišnji gospodin, Dragiša Matić, Idvorcima bliži kao deda Gile, učitelj u penziji. Rodom iz Žabara kraj Velike Plane i još veće Velike Morave, kao mlad učitelj došao je u ovo malo mesto 1959. godine, da učiteljuje i da se sudbinom veže za život i delo idvorskog velikana, naučnika svetskog formata, Mihajla Pupina. Sudbina je htela i da drži nastavu u istoj onoj učionici u kojoj je Mihajlo proveo četiri godine svog školovanja, u razredu gde su prvaci išli sa trećacima, a učenici drugog razreda sa onim iz četvrtog, i to samo dečaci, jer je devojkicama učiteljica držala nastavu po istom principu u drugoj prostoriji, odvojenoj hodnikom (danas Muzeju posvećenom ovom velikanu).

Po sopstvenom priznanju, kada je stigao u Idvor, Uča nije znao mnogo o svom svetski poznatom zemljaku, ali vremenom je sve ispravio i gospodin Matić je postao vrsni poznavalac dela Mihajla Pupina, glavni vodič kroz njegov život, izume, dostignuća. Neki ga nazivaju i Pupinovim biografom, na šta on skromno odmahuje rukom i kaže:

-Ja sam penzioner, sa 50-togodišnjim stažom u dočekivanju turista.

Mada, ono što on ima da kaže o Mihajlu Pupinu nećete moći čuti ni na jednom drugom mestu. Mladićkom snagom, gospodin Matić slušaće vodi kroz jedan život, koji je dobro upoznao, kojem se iskreno divi i to uspeva da prenese na druge.

Zaustavlja se kod Pupinove nepismene majke, Olimpijade, koja je imala presudan uticaj na sina, da polja, pastirstvo i banatsko blato, koje je Pupin iskreno voleo, zameni za školu i primereniji život. Da je bilo po ocu, on nikada ne bi otišao iz Idvora.

Gospodin Matić s ponosom priča o Mihajlu kao đaku generacije u svim školama koje je pohađao. O momentu kada je sišao s broda „Vestfalija” na Long Ajlendu (26. marta 1874. godine), sa samo 5 centi u džepu, dovoljnim za pitu sa šljivama, ni nalik onoj kakvu je spremala

njegova majka, i cariniku koji ga je pustio u zemlju bez kontole, jer mu se svidelo kako Pupina u SAD čekaju svi, od Bendžamina Frenklina do Džordža Vašingtona, uključujući svu američku književnu elitu toga doba. Sećajući se svog dolaska, već kao poznat Pupin je otvorio kancelariju na njujorškom pristaništu, u kojoj je jedan njegov uposlenik dočekivao brodove iz Evrope, pitajući ima li putnika iz Vojvodine, Srbije, Hrvatske, Slovena, bez obzira na naciju i konfesiju. Za dobrodošlicu, slavni naučnik darivao im je 7,5\$, kasnije i 15\$, što im je bilo dovoljno da mesec dana imaju plaćeno konačište i hranu, dok se ne snađu.

-Mnogi ljudi zaborave svoja iskustva, a Pupin je bio drugačiji čovek – objašnjava deda Gile i nastavlja: -Pupin je poslušao svoju majku koja mu u jednom pismu piše preko seoskog sveštenika, u kome kaže: „Sine, ako ti bude teško, ti probaj da nađeš nekakvu Amerikanku, ne mora da bude lepa, samo da bude dobra, da ti nekako pomogne, da ti ne bude život težak.“ Što je Pupin i uradio, upoznavši po dolasku u njujorškom parku, sa fesom na glavi, kako se nosilo u Srbiji toga vremena, sa malim znanjem engleskog jezika, njegovu “dobru vilu”, kako je manirom džentlmena, ne odajući njen identitet naziva u knjizi “From immigrant to inventor” ili „Od pašnjaka do naučenjaka“, koja je tokom 17 godina bila bestseler u SAD i za koju je 1924. godine dobio Pulicerovu nagradu. “Dobra vila” ga je odvela na ranč svog oca, gde je Pupin proveo radeći sa konjima, stokom, učio engleski. Posle dve godine boravka na ranču, bio je spreman da znanjem osvaja svet. Upisuje večernju školu u Njujorku, gde ga punog znanja i ozbiljnosti vrlo brzo zapažaju profesori Univerziteta Kolumbija. Čak je i problem školarine, koja je iznosila 970\$, u vreme kada je dnevnicu bila 25 centi, premošćen. Rektorat mu dozvoljava da upiše fakultet bez upisnine pod uslovom da da sve ispite u roku, što je on prihvatio. U prvoj godini sa najvišim ocenama polaže sve predmete. Profesori mu čestitaju, neki skidaju šešire kada ga pozdravljaju. Do kraja četvrtog godine, svake godine bio je student generacije. Postao je poznat i po sportu, veslanju i rvanju. Zvali su ga Mihajlo Srbin.

Da bi ga zavekali vezali za SAD, dali su mu stipendiju za petogodišnje tzv. slobodne studije u Evropi, ali pod dva uslova: jedan je da promeni veru, i drugi da prihvati američko državljanstvo. Pupin je drugi uslov prihvatio odgovarajući u pismu: „Ponos i čast mi je da postanem građanin jedne demokratske, slobodoljubive države kakva je Amerika. Što se tiče prvog uslova, ja sam hrišćanin i vi ste hrišćani, samo što se ja molim istom Bogu malo drugačije od vas.“ I naravno, dodeljena mu je stipendija, a da je on ispunio samo jedan uslov.

-Kada smo kod doktorata, ni jedan naučnik na svetu, po mojim skromnom znanju, nema više od sedam doktorskih diploma. Mihajlu Pupinu svugde piše da ih ima osamnaest, ali ja sam računao da ih ima još dve. Znači okruglo 20 doktorata, i skoro da nema univerziteta na glasu u njegovo vreme, koji mu nije dodelio doktorsku diplomu. Ima dosta i počasnih, što predstavlja veliki kuriozitet.

Posle studija se vratio na Kolumbija univerzitet i tamo radio 42 godine. Dr Isidor Isak Rabi, dobitnik Nobelove nagrade za fiziku (1944), Pupinov student, odvažio se na put od podno Stenovitih planina do Idvora, kada mu je bilo preko 90, da vidi rodno selo svog profesora, jer je u The New York Times-u pročitao da se organizuje 125 godina od rođenja velikog Pupina. On je tom prilikom pričao: “Kada je Pupin ulazio u amfiteatar, dolazili su i studenti sa drugih smerova da slušaju njegova predavanja iz fizike i eksperimentalne elektomehanike, imali smo utisak da nestaje krov, da neko novo svetlo obasipa nas, studente.“ A naš sagovornik gospodin Uča dodaje, da je sedam Pupinovih studenata-dobitnika Nobelove nagrade za fiziku, i to govori o tome kakav je on profesor bio.

-Pupin je na molbu predsednika Voren Hardinga, da pomogne oružanim snagama američke vojske kako bi rešila problem nemačkih podmornica na Atlantiku, na nekoliko meseci pre

izbijanja Prvog svetskog rata, opremio američke podmornice sonarom, "dao im oči" i konstruisao prvi radio telefon. Ja tvrdim da Mihajlo Pupin ima, za života prijavljenih 34 pronalazaka, a 35-ti je njegova ćerka Varnava, naknadno zaštitila. Jedini patent koji nije unovčio, bio je otkriće sekundarnih X-zraka, a kada su novinari Times-a pitali zašto, Pupin je odgovorio: "Gospodine, taj moj izum će koristiti unesrećenim ljudima, a ja na tuđoj nesreći neću ni centa da zaradim."

Pupin je dočekaao i pomogao oko doktorata na Kolumbiji, sinu rođene Tesline sestre, koji mu je do groba bio zahvalan.

Veliki Pupinov patriotizam ogleda se u njegovoj novačanoj pomoći za opremu naše vojske u proboju Solunskog fronta.

Posle prvog svetskog rata Mihalo Pupin je na poziv Nikole Pašića, učestvovao u Mirovnoj konferenciji 1919.godine u Parizu i zahvaljujući njegovom autoritetu američki predsednik Vudro Vilson uz dogovor sa svojim državnim sekretarom Robertom Lansingom, odbacio je Londonski ugovor iz 1915. po kome je između ostalog Banat do Tise trebalo da pripadne Rumunima. U sastav Kraljevine SHS, zahvaljujući Pupinu ušli su i Dalmacija i trećina Slovenije (bledski trougao).

Svom Idvoru u amanet je ostavio jednu vrstu poljoprivredne škole. On je obezbedio materijalni deo, čak i platu za inženjera i tehničara, knjižnicu, parno kupatilo, biološku aparaturu, agregat za struju od 50V, s tim da taj inženjer agronomije nauči Idvorce da se bave povrćem, voćem, stočarstvom, kozerviranjem i "kada iskoristite šta vam je Sv.Petar dao, (tj.ove klimatske uslove), onda ćete biti bogati". Od toga ništa nije ostvareno. Kada je 1935.godine zgrada stavljena pod krov, ratna zbivanja, nemaština i nemar dovele su do velikog oštećenja zgrade. Narodni dom je obnovljen 1979. godine i danas služi za prijem veće grupe turista.

To ne kaže on, gospodin Dragiša Matić, ali je evidentno da je na njegovu inicijativu proslave 125-togorišnjice rođenja Mihajla Pupina obnovljena njegova rodna kuća, osmišljen muzej, izvršene popravke na Narodnom domu, asfaltiran do tada zemljani put koji je vodio do Idvora.

Ostaje još mnogo posla, jer dok je Pupinova autobiografija u skraćenom obliku bila obavezna lektira na američkim koledžima, srpski đaci i učitelji o njoj ništa nisu znali. Ona je u SAD doživela devetnaest izdanja, a srpski prevod s engleskog izvornika štampan je 1929, 1979. i napokon 2013.godine. Po ubeđenju našeg sagovornika, to još uvek nije dovoljno.

Od njega je potekao predlog da se aerodrom Surčin nazove imenom Mihajla Pupina, što se izjalovilo, a sada zagovara da se imenom Mihajla Pupina nazove most koji premošćava Duvav kod Zemuna, da mu ne odmaći ime, Kineski most. Jer, ako je, po rečima gospodina Matića, neko u srpskom narodu bio veza Srbije sa svetom, i bio ulgedni predstavnik srpskog naroda u svetu, onda je to bez odstatka bio Mihajlo Idvorski Pupin.